

ται υπό τῆς μέγα φιλοσύνης αὐτὸν ἀνάσσης εἰς τοὺς ὁμοτίμους. Ἡ δὲ τιμὴ αὐτῆ ἐτάραξεν ἅπαν τὸ γένος τῶν ἀγγλῶν ποιητῶν, οἵτινες δὲν κατελέγοντο ἐν τοῖς δαφνοφόροις τῆς αὐτῆς, ἐβλέγοντο δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ καταστῶσι τοιοῦτοι καὶ τύχῳσι τῆς ὁμοτιμίας, ἥς ἔτυχεν ὁ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων θεωρούμενος ὡς ὁ ἀριστος τῆς ἐποχῆς ποιητής.

Καὶ τοιοῦτον ἐθεώρουν αὐτὸν οἱ Ἄγγλοι, καυχώμενοι ἐπ' αὐτῷ, ἀλλ' ὅποιοις τις ἦν πράγματι; Ὅτι ἦν ποιητής, καὶ ποιητῆς κράτιστος, τοῦτο οὐδεὶς ν' ἀμφισβητήσει δύναται, κἂν ἔτι ὑπὸ μεγίστης ἀντιπαθείας κατήχηται κατὰ τοῦ ἐπιφανοῦς ἀνδρός τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ὃς ὑπὸ πάντων ἐξόχως ἐλατρεύετο ἐν Ἀγγλίᾳ, μάλιστα τῶν νέων λόρδων καὶ τοῦ ὠραίου φύλου, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ποίησις αὐτοῦ ἐθεωρήθη ὑπὸ τινῶν λίαν γυναικεία. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀγγλοῦ ἔτι κριτικοῦ ἐκρίθη, ὁ Τέννυσον ὡς μὴ κεκτημένος δημιουργικὸν πνεῦμα ἢ ἐν ταῖς λεπτομερείαις τοῦ ὕφους, εὐρέτης λέξεων μᾶλλον ἢ ἰδεῶν. Ὁ δὲ ἐπιφανὴς γαλάτικος κριτικὸς Ἐδμόνδος Scherer, ὃν ὁ Sainte-Beuve ἔθηκε ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τῶν γάλλων συγγραφέων, μεταξύ τοῦ Ἐρνέστου Renan καὶ τοῦ Taine, ἀποφαίνεται οὕτω περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Τέννυσον. «Ἐὰν ἀφῶμεν κατὰ μέρος χορῳδίας τινὰς καὶ τινὰ τεμάχια κωμικὰ ἔστιν, ὅτε πᾶσαι αἱ τοῦ Τέννυσον ποιήσεις εἰσὶ λυρικαὶ ἢ ἐλεγειακαὶ, ὡς ἡ «In memoriam», ἢ εἰδυλλιακαὶ, ὡς ἡ «Πριγκίπισσα», ἢ ἐπικαὶ ὡς ὁ «Βασιλεὺς Ἀρθούρος». Ὁ Τέννυσον στερεῖται προφανῶς τῆς δραματικῆς εὐπαθείας. Οὐκ ἔστι κυρίως δημιουργός, οὐδαμῶς ἐπινοεῖ τὰ θέματα αὐτοῦ, λαμβάνει αὐτὰ παρὰ τοῦ προστυχόντος, παρὰ τῆς ἀρχαιότητος ἢ ἐκ τῶν μέσων αἰώνων, παρὰ μύθου νηραΐδος, παρὰ λαϊκῶν παραδόσεων· δοθεῖσις δὲ τῆς ἀφορμῆς, ἀναλύει αὐτήν, διακρίβει αὐτήν... Ὁ Τέννυσον εὐχαριστεῖται νὰ ἀνακαταστή μετὰ τεχνικῆς δυνάμεως τοὺς παλαιούς τύπους καὶ τὰς ὠραίας παραδόσεις. Ἐν πραγματεία δὲ δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῷ τεύχει τῆς 15 φεβρουαρίου τοῦ 1856 τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο Κόσμων» ὑπὸ τοῦ Ἀρθούρου Dudley, ἐπιγραφομένη «ἡ ἀγγλικὴ ποίησις ἀπὸ τοῦ Shelley» ἐπίσης αὐστηρῶς κρινεῖται ὁ ἀγγλος ποιητής, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑφ' ἧν καὶ ὑπὸ τοῦ προμνησθέντος κριτικοῦ. Κατηγορεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Dudley ὡς στεροῦμενος συλλήψεως καὶ καταφεύγων εἰς τὴν γλωσσικὴν μελωδίαν καὶ εἰς τὴν μουσικὴν τῶν στίχων. Ὁ κριτικὸς ὅμως τοῦ Σαικσπέρου καὶ ἄλλων ποιητῶν Taine εὐνοϊκώτερον περὶ τοῦ ταφισομένου ἐν τῇ καλουμένῃ «Γωνία τῶν ποιητῶν», ἐν τῇ μονῇ τῆς Οὐεστμινστέρης, ἀπαφαίνεται, ἀναγνωρίζων αὐτῷ τύπον ποιήσεως ἡρέμου, γλυκείας, βουκολικῆς. Ὁ δὲ Αὐγουστίνος Filon ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας» αὐτοῦ (1883) τάδε τὰς γραμμὰς ἀφιερῶν τῷ θρηνημένῳ ἐπιφανεῖ ποιητῇ. «Ὁ Τέννυσον, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Wordsworth, ἔχει τὸ σκῆπτρον τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως. Τὰ «Εἰδυλλία τοῦ βασιλέως», ἀποσπάσματα τεθραυσμένης ἐποποιίας, ἐρείπια οἰκοδομήματος οὐδέποτε συντελεσθέντος, παριστάσιν αὐτὸν ὡς τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἱπποτικῆς ἐποχῆς. Εἶδος τι μυθώδους κνέφους περιβάλλει τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἡ νεώτερα ἀβρότης κρύπτεται ὑπὸ γοθτικῆς μορφῆς».

Ἄλλ' οἱ Ἄγγλοι, ὡς εἶπομεν, ὡς τὸν κράτιστον τῶν ἰσταμένων χρόνων ποιητὴν τὸν Τέννυσον θεωροῦσιν. Ἐν τούτοις τὰ μεγάλα αὐτοῦ ποιήματα «τὰ Εἰδυλλία τοῦ βασιλέως», «ἡ Πριγκίπισσα», διατηρηθῆσονται ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἀνθρώπων οὐχὶ ὅσον τὰ βραχύτερα ποιήματα καὶ αἱ χορῳδία (Ballades). Ἡ χορῳδία τῆς «Κλάρας», ἐν ἣ ἡ μεγάλη κυρία, ζητοῦσα νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἀνίαν αὐτῆς, καθυπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς νέον τινά, οὗ, διὰ τινος δικαίας τῶν πραγμάτων στροφῆς, αὐτὴ καθίσταται εἰς δούλην, ἐθεωρήθη δικαίως ὡς ἀριστούργημα. Ὁ Τέννυσον διήλθε βίον φιλοσοφικόν, τιμώμενος ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τιμῶν καὶ αὐτὸς αὐτούς. Ἡ λεπτολόγος κριτικὴ, πολλακίς μὴ ἀπληλαγμένη ὦν αἱ πέδαί τῶν κανόνων τῆς τέχνης ἐπιβάλλουσιν ἐπιψηλάξων, παριστάται πως ἐπιθυμοῦσα τὰς αὐτὰς καὶ τοῖς ἄλλοις νὰ ἐπιβάλλῃ πέδας. Πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις αὐτῆς δύναται νὰ ὀρθαῖ καὶ δίκαιαι, ἀλλὰ μεθ' ὅλας αὐτὰς ὁ Τέννυσον θὰ καταλέγεται ἐν τοῖς ἐπιφανεῖσι ποιηταῖς, θὰ εἶναι ποιητής.

Ἀποπερατοῦντες τὰς γραμμὰς ταύτας, ἐλάβομεν τὸ φύλλον τῆς παρασκευῆς, 24]7 ὀκτωβρίου, τοῦ «Χρόνου τῶν Παρισίων», ἐν ᾧ πλήρως ἐστὶν ἀφιερῶνται τῷ Τέννυσον, μὴ περιλαμβανο-

μένης τῆς βιογραφίας αὐτοῦ, μετὰ τὸ ἄρθρον δημοσιευμένης. Τὸ ἄρθρον εἶνε λίαν θερμὸν, ἀποφαίνεται δ' ὅτι τὰ ἀγγλικά γράμματα ἀπώλεσαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Τέννυσον τὸ μέγιστον τῶν ὀνομάτων, ὅπερ ἐκόσμηε αὐτά, διότι δὲν πρέπει ν' ἀπατώμεθα «c'est un quelque chose de tres grand qui s'en va avec Tennyson».

O. A.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΛΥΔΙΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ.

Ὁ Λυδίας ποταμὸς κεῖται ἐν Μακεδονίᾳ, δύο δὲ ὑπάρχουσιν αὐτοῦ γραφῆς τύποι Λυδίας-ἰεω παρ' Ἡροδότῳ¹, Λυδίας παρ' Εὐριπίδῃ², Σκύλακι³ καὶ Πτολεμαίῳ⁴ καὶ Λουδίας⁵ παρὰ Στράβωνι⁶. Ὁ ποταμὸς οὗτος σήμερον καλεῖται ἐν μὲν τῇ τουρκικῇ Καρᾷ-Ἀσμάκ, ἐν δὲ τῇ καθωμιλιμένη ἑλληνικῇ Μαυρονέρι. Ἦν Ἄβελ⁷ ἀποκαλεῖται ὁ προκείμενος ποταμὸς Μογλενίτικος, Καρατζιά καὶ Καρᾷ-Ἀσμάκ. Καὶ τὰ μὲν δύο τελευταῖα ὀνόματα, ἀμφότερα τουρκικά, εἶνε τῆς αὐτῆς ρίζης· τὸ πρῶτον ὅμως ἀνήκει ἄλλῳ τινὶ ποταμῷ, ὅστις ἐξ ἄρκτου ρέων καὶ δεχόμενος τοὺς ποταμίσκους Βελίτσαν καὶ Νοτίαν⁸, ἐκρέει εἰς τὸν ποταμὸν Λυδίας παρὰ τὴν λίμνην τῆς Πέλλης. Ὁ δὲ Λυδίας μόνον Μαυρονέρι ἢ Καρᾷ-Ἀσμάκ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλεῖται, οὐχὶ δὲ καὶ Μογλενίτικος⁹.

Καθ' Ἡροδότον¹⁰ συννηοῦτο τὸ πάλαι ὁ ποταμὸς Λυδίας μετὰ τοῦ Ἀλιάκμονος, ὅπερ τῶν μεταγενεστέρων τινὲς ἀποκρούουσιν ὡς μὴ ὀρθόν¹¹· μὴ προσαγομένης ὅμως οὐδεμιᾶς μαρτυρίας κατὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένων, οὐδαμῶς ἀναιρεῖται ἡ πληροφωρία αὐτῆ τοῦ ἱστορικοῦ. Συνεξέβαλλε δ' ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ ποταμὸς Λυδίας μετὰ τοῦ Ἀλιάκμονος εἰς τὴν θάλασσαν ἐν ἐνὶ πιθανῶς δι' ἑλλῶν εὐρυνθέντι ρεύματι, ὡς ὁ Müller¹² ὀρθῶς παρατηρεῖ· νῦν ὅμως ἐνοῦται μετὰ τοῦ Ἀξιοῦ¹³, μεθ' οὗ συνεκβάλλει εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον.

Ἐκ τοῦ παρατεθειμένου χωρίου τοῦ Εὐριπίδου¹⁴, οὐδὲν ἄλλο φαίνεται εἰμὴ ὅτι διὰ τῶν ὑδάτων αὐτοῦ ἐλίπαιεν ὁ ποταμὸς οὗτος ἐν κύκλῳ εἰς τὸν κόλπον.

Ὁ ἐπιτομεὺς τοῦ Στράβωνος¹⁵ ἀναφέρει αὐτὸν ρέοντα ἐκ τῆς λίμνης Πέλλης· ἐπισταμένη ὅμως τῶν μεταγενεστέρων ἔρευνα ἀποδεικνύει ἐσφαλμένην τὴν γνώμην ταύτην. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Müller¹⁶ παραδέχεται αὐτὸν ρέοντα ἐκ δυσμῶν καὶ ἐν μὲν τῇ ἄνω χώρα Ποταύαν¹⁷, παρὰ δὲ τὴν παραλίαν Καρᾷ-Ἀσμάκ καλούμενον. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς¹⁸ τάττει τὴν χώραν Ἐορδαίαν ἐν τῇ τοῦ ποταμοῦ Λυδίου κοιλάδι, ἥτοι προεκτείνει τὸν ποταμὸν τοῦτον πρὸς βορρᾶν τε καὶ δύσιν πολλῶ ἀπώτερον τῆς πόλεως Πέλλης, ἢ ὅσον ἀποδέχεται αὐτὸν ὁ ἐπιτομεὺς Στράβωνος ρέοντα ἐκ τῆς λίμνης Πέλλης. Ὁμοίως καὶ ὁ Abel¹⁹ ἀποδέχεται τὸν ποταμὸν τοῦτον βορειόθεν τῆς πόλεως Πέλλης κατερχόμενον, ἐκπηγάζοντα δ' ἐκ τῆς βορεινῆς τοῦ ὄρους Νίτσου οὐραίας.

Ὁ Mannert²⁰, περὶ Πέλλης πραγματευόμενος, ἀναγράφει ὅτι ὁ Στράβων παρέχει τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τοῦ κατακλιζόντος τὸ πάλαι τὴν χθαμαλὴν χώραν καὶ προξενούντος τὰ παρὰ τὴν πόλιν Πέλλαν τέλματα, ὁ δὲ ποταμὸς οὗτος εἶνε ὁ Λυδίας· καὶ ὅμως παραλείπει ἐν τῷ χάρτῃ αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ. Ὡσαύτως καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ θεωροῦντος τὸν ποταμὸν τοῦτον ὡς δευτερεύοντα βραχίονα Ἀξιοῦ καὶ Ἐριγῶνος²¹ φαίνεται ἀπορροῦς. Ἴσως ὀρηκῆται ὁ Mannert εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐκ χωρίου τινὸς τοῦ ἐπιτομέως Στράβωνος²², ἀναφέροντος ὅτι τὴν λίμνην Πέλλης πληροῖ ἀπόσπασμά τι τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ· τοῦτο ὅμως ὑπογίως μόνον δυνατὸν ἦν, διότι μετὰ τῆς λίμνης ταύτης καὶ τοῦ Ἀξιοῦ ἐπίκειται ἡ χθαμαλὴ τελευτὴ τοῦ ὄρους Παῖκου²³. Ὁ Forbiger²⁴ ἀναφέρει τὸν ποταμὸν τοῦτον διαρρέοντα τὰς χώρας Ἐορδαίαν, Ἡμαθίαν καὶ Βοττιαίαν καὶ περιδρέχοντα τὴν πόλιν Ἐδεσσαν. Κατὰ στενὴν ἔννοιαν περὶ Ἡμαθίας, κειμένης μετὰ Λυδίου καὶ Ἀλιάκμονος, ὁ πρῶτος τῶν ποταμῶν τούτων (Λυδίας) οὐδόλως διέτεμε τὴν χώραν Ἡμαθίαν, ὡς ὁ Forbiger λέγει, ἀλλὰ περιώριζεν αὐτήν. Ἐπίσης κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ὁ αὐτὸς ποταμὸς περιέδραχε καὶ τὴν

Ἐδεσσαν, ὅπερ ἀνάληθες, διότι ἡ πόλις αὕτη διαρρεῖται ἐπι καὶ νῦν ὑπ' ἄλλων τινὸς ποταμίσκου Βόδα²⁵ καλουμένου καὶ ἐμβόλλοντος εἰς τὸν Λυδῖαν.

Κατὰ τὰ προειρημένα λοιπὸν κατερχόμενος ὁ ποταμὸς Λυδίας ἀπὸ δυτικῶν καὶ ἄρκτου πρὸς νότον καὶ ἀνατολάς, διέρχεται τὴν λίμνην Πέλλης²⁶ παρ' ἣν τὸ ρεῦμα αὐτοῦ αὐξάνεται διὰ τῶν εἰς αὐτὸ ἐμβαλλόντων ποταμίσκων²⁷ καὶ περιβρέχων τὴν παραλίαν πεδιάδα Βοττιαίας, ἐκβάλλει νῦν μετὰ τοῦ Ἄξιου εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον.

Τὰ περὶ τοῦ πλάτους, βάθους καὶ τῶν ἄλλων σχέσεων τοῦ ποταμοῦ τούτου ἀκριβῶς ἐξετάζονται ὑπὸ Cousinéry καὶ Felix de Beaujour²⁹ ἐν τοῖς πολλοῦ λόγου ἀξίοις συγγράμμασιν αὐτῶν.

Κατὰ Στράβωνα³⁰ καὶ Σκύλακα³¹, οἷς φαίνεται παρακολουθῶν καὶ ὁ Niebuhr³², ἦν ὁ ποταμὸς Λυδίας πλωτός, κατὰ μὲν τὸν πρῶτον μέχρι Πέλλης ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐφ' ἑκατὸν καὶ εἴκοσι στάδια, κατὰ δὲ τὸν δευτέρον μέχρι τῆς πόλεως Αἰγῶν (Ἐδέσσης), ὅπερ ἀνασκευάζεται ὑπὸ Tafel³³ καὶ Δήμιτσα³⁴.

Σημειώσεις.

1) VII, 127. «μέχρι Λυδῖω τε ποταμοῦ καὶ Ἀλιάκμονος» κτλ.

2) Βάχχι, στ. 571. «Λυδῖαν τε, τὸν εὐδαιμονίας

» βροτοῖς ἄλθοτόταν

» πατέρα τε, τὸν ἔκλυον

» εὐίππων γῶραν ὕδασιν

» καλλίστοισι λιπαίνειν».

3) Περίπλους, κεφ. 67, σ. 102. «Ποταμὸς Λυδίας, πόλις Αἰγαὶ καὶ βασιλεῖον ἐν αὐτῇ καὶ ἀνάπλους εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὸν Λυδῖαν».

4) III, 13, 15. «Λυδῖος ποταμὸς ἐκβολαί». Κατὰ δὲ τὸν Σχολιαστήν «Λυδίας ποταμὸς ὁ Στήμων».

5) Καὶ Ροιδίας, κατὰ Kiepert: Lehrbuch der alten Geographie: Berlin 1878, σ. 310 «... der schiffbare Ludias, oder Rhœdias».

6) VII, ἀπ. 20. «Ἐἴτα Πύδνα, Μεθώνη, Ἄλωρος καὶ ὁ Ἐρίγων ποταμὸς καὶ Λουδίας», ἀπ. 22. «Ἐἴτα Ἐρίγων καὶ Λουδίας ποταμοί. Ἄπὸ δὲ Λουδίου... κτλ.» καὶ ἀπόσπ. 23. «Ἐξ ἧς ὁ Λουδίας ποταμὸς ρεῖ».

7) Makedonien vor König Philipp: Leipzig 1847, σ. 10. «Der Ludias ist der heutige Moglenitzko det Criechen, oder Karadschia der Türken, nach seinem Austritt aus dem See der Janitza aber heisst er Karasmak». Πρβλ. Tozer: Researches in the Highlands of Turkey: London 1869: I, σ. 155. «... the Moglenitiko, which was probably called Ludias in ancient times.»

8) M. Δήμιτσα: Ἀρχαία γεωγραφία Μακεδονίας: ἐν Ἀθήναις 1876, I, σ. 193. πρβλ. Kiepert: Neuer Atlas von Hellas und den hellenischen Colonien: πίν. XV.

9) Forbiger: Handbuch der alten Geographie: Leipzig 1848, III, σ. 4055. «jetzt Karasmak oder Mavroneri.» «Ο αὐτὸς ἐν Pauly's Real-Encyclopädie der clas. Alterthumswissenschaften IV, Stuttgart 1846, σ. 1281. «der heutige Karasmak oder Mavroneri, der sich mit dem Flusse von Moglena oder Caradja vereintigt» Πρβλ. Cousinéry: Voyage dans la Macédoine: Paris 1831, I, σ. 62. «Nous atteignimes le Cara-Asmak. fleuve nommé par les anciens Ludias et qui se jetait autrefois dans la mer (adde avec l'Haliacmon dans le même lit), mais qui s'est réunis depuis longtemps à l'Axius, au lieu d'aller joindre le golfe», καὶ Ami Boué: Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe: Vienne 1854, I σ. 282. «Le surplus de ses eaux (du lac de Yenidjé) s'écoule dans la mer sous le nom grec de Mavroneri ou Kara-Asmak».

10) VII, 127. «μέχρι Λυδῖῶ τε ποταμοῦ καὶ Ἀλιάκμονος... ἐς τῶν τὸ ρέεθρον τὸ ὕδωρ συμμαίγοντες».

11) Mannert: Geographie der Griechen und Römer: Landshut: 1812, VII, σ. 509. «Es nennt ihn (den Haliakmon) schon Herodot (VII, 127), lässt ihn aber irrend mit dem Ludias zusammenfallen». Forbiger: Handbuch κτλ. III, σ. 1055 «Herodot (VII, 127) gibt ihm (dem Ludias) durch Verwechslung des Axius mit dem Haliakmon ein und dieselbe Mündung mit letzterem».

12) Ueber die Wohnsitze, die Abstammung und die ältere Geschichte des makedonischen Volks: Berlin 1825, σ. 4. «Er floss (der Haliakmon) in Herodots Zeit mit dem Lydias in einer, wahrscheinlich durch Sümpfe erweiterten, Mündung zusammen».

13) Aber: Makedonien: κτλ. σ. 11. «Hingegen flossen nach

Herodot (VII, 127) Ludias und Haliakmon vor ihrer Mündung zusammen, während jetzt dies bei Axius und Ludias der Fall ist». Πρβλ. Cousinéry: Voyage κτλ. I, σ. 62. «mais qui s'est réunis Depuis longtemps à l'Axius». Ἰδε καὶ χάρτην Tozer: Researches: κτλ. ἐν τέλει τοῦ πρώτου τόμου.

14) Βάχχι, στ. 571.

15) VII, ἀπ. 23. «ἔχει δὲ λίμνην πρὸ αὐτῆς (ἡ πόλις Πέλλα), ἐξ ἧς ὁ Λουδίας ρεῖ».

16) Ueber die Wohnsitze κτλ. des maked. Volks: σ. 4. «Der zweite Fluss in der Reihe strömt von Westen her; jetzt wird er im höhern Lande Potava, an der Küste Karasmak genannt, im Alterthum führte er... den Namen Lydias oder Ludias».

17) Καὶ Ἐορδαϊκόν, ὅστις ἐξερχόμενος ἐκ τῆς λίμνης Βεγορρίτιδος καὶ κατὰ Forbiger III, σ. 1054 τὸ μὲν πρῶτον βορείως τε καὶ ἀνατολικῶς, εἶτα δὲ νοτίως τε καὶ ἀνατολικῶς διευθυνόμενος, διέρχεται τὴν γῶραν Ἐορδαϊκῶν. Ὁ δὲ Ἐορδαϊκὸς αὐτὸς διασταλτέας ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικῶν Ἐορδαϊκοῦ (Devol). Ἰδ. Kiepert: Neuer Atlas von Hellas κτλ. πίν. XV.

18) Ueber die Wohnsitze κτλ. σ. 17.—Πρβλ. E. Curtius: Griechische Geschichte Berlin 1874, σ. 394 «das Becken von Ostrovo, die Landschaft der Eordäer, wo sich aus Seen und Bächen die Gewässer sammeln, die als Ludias fluss in das Meer münden», καὶ σελ. 395 «aus der Eordäa (windet sich) der Ludias (hervor)».

19) Makedonien κτλ. σ. 10 «Er entspringt in der vom Nische nordwärts laufenden Gebirgskette, die sein oberes Thal bis zu ihrem südöstlichen Ende im Paik umkreist». Πρβλ. Kiepert: Neuer Atlas von Hellas κτλ. πίν. XV.

20) Geographie der Griechen κτλ. VII, σ. 478.

21) Geographie κτλ. VII, σ. 506. «Er ist (der Lydiasfluss) im grunde ein Nebenarm des Axius und Erigon (?), welcher sich in einem Sumpfe bei Pella sammelt».

22) VII, ἀπ. 23. «Τὴν δὲ λίμνην (Πέλλης) πληροῖ τοῦ Ἄξιου τι ποταμοῦ ἀπόσπασμα».

23) M. Δήμιτσα: ἀρχαία γεωγραφία Μακεδονίας: I, σ. 194. Πρβλ. Cousinéry: Voyage dans la Macédoine I, σ. 34. «Il me semble que ce grand volume d'eau doit parvenir de l'Axius qui coule de l'autre côté de la montagne, en passant par des souterrains jusqu'à l'endroit où nous voyons jaillir la source».

24) Handbuch der alten Geographie κτλ. III, σ. 1054. «Lydias oder Ludias vermuthlich derselbe Flyss, den Arrian Anab, I, 5, 5. den Ἐορδαϊκὸς ποταμὸς nennt, der... Eordäa, Emathia und Bottiäa durchfloss, Edessa bespülte».

25) Ἐνὸς ὄχι! ἐκ τῶν ἀσήμεων ὀνομασιῶν τοῦ Λυδίου Abel: Makedonien κτλ. σ. 10.

26) Περὶ εἶδους τινὸς ἰχθύων ἐν τῇ λίμνῃ ταύτῃ ἴδε Ἀθήναιον VII, σ. 328.

«τὸν χροῖον ἐν Πέλλῃ λήψη μέγαν»

» ἔστι δὲ πῖον ἂν θέρος ἦ».

27) Mannert: Geographie κτλ. VII, σ. 506. «Durch klein Nebenbäche verstärkt wird. Er vergrößert sich (der Lydiasfluss) dadurch zum bedeutenden Fluss, welcher...» Πρβλ. Felix de Beaujour: Voyage militaire dans l'Empire Ottoman: Paris 1829, I, σ. 195. «Le lac (de Yenidjé), qui verse dans le canal (Ludias) ses eaux, après les avoir reçues de trois petites rivières venant de Niaousta, de Vodina et de Moglena, borde la plage».

Περὶ τῶν εἰς τὴν λίμνην Πέλλης ἐμβαλλόντων ποταμῶν ἀνάγκη νὰ διαλάβωμεν ἀκριβέστερον. Καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς πόλεως Νεαούστης, ὡς ὁ Felix de Beaujour ἀναγράφει, πρὸς ἀνατολάς ρεῖον, ἴσως εἴνε ὁ Ροιδίας, ὅστις ὑπὸ τοῦ Kiepert (Neuer Atlas von Hellas κτλ. πίν. VII) βορειότερον προσδιορίζεται ὁ δ' ἐκ τῆς πόλεως Ἐδέσσης κατερχόμενος καλεῖται νῦν Βόδα καὶ ὁ ἐκ τῆς γῶρας Μογλενῶν καταρρέων εἴνε ὁ σήμερον Μογλενίτικος καλούμενος, ὅστις, δεχόμενος καὶ τοὺς ποταμίσκους Βελίτσαν καὶ Νοτίαν, ἐκβάλλει εἰς τὸν Λυδῖαν παρὰ τὴν λίμνην Πέλλης. Ἦλθον ὁμῶς τῶν τριῶν τούτων, ἐκρέουσιν ἐν τῇ αὐτῇ λίμνῃ, κατὰ Δήμιτσαν, (ἀρχαία γεωγραφία Μακεδονίας I, σ. 193) καὶ ἄλλοι μικροὶ ποταμοὶ ἐκ δυσμῶν μὲν ἢ Ἰαβορνίτσα, ἐξ ἄρκτου δὲ ὁ Βόρβορος, ἐκ νότου ἢ Ἀραβίτσα (περὶ ἧς ἴδε Delacoulonche: Mémoire... κτλ. σ. 37.), δεγχομένη τὸ Γύμνοβον (ἴδ. Delacoulonche αὐτόθι, σ. 38, σημ. 2) καὶ ἐξ ἀνατολῶν τὸ Κονίσκισον. Ἐπι πᾶσι δὲ ταῖς ἔρρεε τὸ πάλαι ἐν τῇ αὐτῇ λίμνῃ, πάντως ὁμοῦς ὑπογεῖως, καί τι ὑπὸ τοῦ ἐπιτομέως τοῦ Στράβωνος (VII, ἀπ. 23) ἀναφερόμενον ἀπόσπασμα τοῦ ποταμοῦ Ἄξιου.

28) Voyage dans la Macédoine I, σ. 62. «La largeur du Cara-Asmak (Lydias) n'est pas considérable; ses eaux sont presque toujours troublés et son lit est très-profond: c'est pourquoi les Turcs l'ont nommé Cara-Asmak, ce qui signifie noir (profond)».

29) Voyage militaire κτλ. I, σ. 195. «C'est un canal très-encaissé, que les uns croient naturel, d'autres artificiel, par où les eaux du lac de Yenidjé s'écoulent dans la mer ou vont se perdre dans l'Axius vers son embouchure».

30) VII. ἀπ. 23 «Ἀπὸ δὲ Λαοδίου εἰς Ἡέλλαν πόλιν ἀνάπλους πτάδια ρκ'».

31) Περίπλους κερ. 67 σ. 202.

32) Vorträge über alte Länder-und Völker kunde: Berlin 1851. σ. 295. «Die Flüsse der dortigen Gegend, vorzüglich Ludias, waren damals schiffbar, jetzt sind sie versandet».

33) De Thessalonica ejusque agro: Berl. 1839 σ. 311. «Et Ludiam usque ad edessam navigari nondum audivi».

34) Αρχαία γεωγραφία Μακεδονίας: I, σ. 155.

Π. Γ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ δ. φ.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ.

ΜΕΛΕΤΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ.

Τὰ νομίσματα τῆς Θεσσαλίας ἀνάγονται εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους, ἧτοι α' τῆς αὐτονομίας, β' τῆς μακεδονικῆς καὶ γ' τῆς ῥωμαϊκῆς.

Ἡ α' περίοδος (480—353 π. X.) ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μικροτέρας περιόδους ὡς ἐξῆς: Ἡ πρώτη περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τῶν προιστορικῶν χρόνων (ἄδηλον πότε) μέχρι τοῦ 480 π. X.¹ Ἡ δευτέρα περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 480 μέχρι τοῦ 400 π. X. (περσικοὶ χρόνοι) καὶ ἡ τρίτη περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 400—353 π. X. (Πελοποννησιακὸς πόλεμος· Κλασικὴ ἐποχὴ).

Ἡ β' περίοδος (353—146 π. X.) ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρας μικροτέρας περιόδους, ὡς ἐξῆς. Ἡ πρώτη περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 353 μέχρι τοῦ ἔτους 344 π. X. (Φίλιππος δ Μακεδὼν ἐν Θεσσαλίᾳ). Ἡ δευτέρα περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 344—286 π. X.² Ἡ τρίτη περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 286—196 π. X. (κατάλυσις τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους), καὶ ἡ τετάρτη περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 196—146 π. X. (ἀνεξαρτησίαι χορηγηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φλαμίνιου).

Ἡ γ' περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 146 π. Π., ἧτοι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τοῦ Μομίου, ὅτε καὶ ἡ Θεσσαλία συνεισχωμεύθη εἰς τὸ τότε ἀχανὲς ῥωμαϊκὸν κράτος, καὶ φθάνει μέχρι τῆς κατάλυσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χρόνους δὲν εἶχον κοπεῖ νομίσματα ἐπ' ὀνόματι τῶν Θεσσαλῶν· ἀλλὰ κατὰ τοὺς μεταγενετέρους χρόνους αἱ πόλεις Λάρισα, Πέλινα, Φαρκαδῶν, Φεραί, Σκοτούσα καὶ Τρίκκη εἶχον παραδεχθῆ κοινόν τινα τύπον. Τὰ θεσσαλικά νομίσματα ἐκόπησαν κατὰ τὸν Αἰγυνητικὸν σταθμόν. Ἐκάστη πόλις ἐπὶ τοῦ νομίσματος αὐτῆς (δραχμῆς, δισκόλου, ὀβολοῦ) ἐγγράττει τὸ ὄνομα αὐτῆς. Ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ τύπου τινὲς τῶν πόλεων εἶχον καὶ ἰδιαιτερόν τύπον. Τὸ τριώβολον τῆς Πελοποννησίου εἶχε ὡς τύπον πολεμιστὴν μαχόμενον ἐνόπλιος δι' ἀσπίδος κυκλοτεροῦς καὶ λόγχης καὶ ὅπισθεν ἵππεά καλπάζοντα. Ἡ δραχμὴ τῆς Σκοτούσης εἶχε ὡς τύπον προτομὴν ἵππου καὶ ἐλλέβορον ἐν κάλυκι ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ.

Ἡ Φάρσαλος δὲν εἶχε τὸν κοινὸν τύπον, τὰ τριώβολα καὶ οἱ ὀβολοὶ τῆς πόλεως αὐτῆς εἶχον κεφαλὴν τῆς Παλλάδος ἀρχαϊκὴν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ προτομὴν ἵππου πρὸς ἀριστερὰ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ.

Τὰ νομίσματα τῆς πρώτης περιόδου ὑπὸ τὸν κοινὸν τύπον εἰσὶ τὰ ἐξῆς: ΛΑΡΙΣΗΣ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως παρίσταται ἀνὴρ γυμνὸς καὶ ὄρθιος πρὸς τὰ δεξιὰ· ἀνὴρ καθήμενος καὶ κρατούμενος ἐκ τῶν κεράτων ταύρου ὀλοκλήρου ἢ ἐν προτομῇ· κάτωθι ἐλλέβορος, ἢ τὰ σύμβολα ΛΑΒ'. Ἴππος ἢ προτομὴ ἵππου πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ. Δραχμαὶ ἔλκουσαι βάρους 6,00—5,90. 5,60· Τριώβολα 3,17—3,23.

ΠΕΛΙΝΝΗΣ. Ἐμπροσθεν μὲν παρίσταται ἀνὴρ γυμνὸς, ὄρθιος, κρατούμενος ἐκ τῶν κεράτων ἐνδὸς ταύρου. Ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ΠΕ. Ἴππος βαδίζων ἀριστερὰ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Δραχμὴ ἔλκουσα βάρους γραμ. 5,67.

ΣΚΟΤΟΥΣΗΣ. Θεσσαλὸς κρατούμενος ἐκ τῶν κεράτων ταύρου, οὗ

μόνον τὸ ἄνω μέρος φαίνεται. Ὅπισθεν ΛΚΟ. Προτομὴ ἵππου δεξιὰ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Ὅβολος ἔλκων γραμ. 2,90.

Προτομὴ ταύρου πρὸς ἀριστερὰ· κάτωθι ἰχθύς. Ὅπισθεν ΛΚΟ. Προτομὴ ἵππου πρὸς τὰ δεξιὰ ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. Ὅβολ. γ, 0,92.

Αἱ ΦΕΡΑΙ εἶχον καὶ τὰς τρεῖς διαίρεσεις τῶν κοινῶν νομισμάτων, ἧτοι δραχμὴν, τριώβολον καὶ ὀβολόν.

Ἡ ΦΑΡΚΑΔΩΝ καὶ ἡ ΤΡΙΚΚΗ παρεδέχθησαν τὸ κοινὸν νομισματικὸν σύστημα ἀνεὺ ἀλλαγῆς τοῦ τύπου τοῦ ἐγκοίλου τετραγώνου. Μετὰ ταῦτα ἄπαιται σχεδὸν αἱ θεσσαλικάι πόλεις παρεδέχθησαν τὸ κοινὸν νομισματικὸν σύστημα. Οἱ τύποι αὐτῶν παρίστασι θεοὺς, ἥρωας, νόμφας εἰς τιμὴν ἐκάστου αὐτῶν. Ἡ τέχνη φθάνει μέχρι τοῦ ὑψίστου βαθμοῦ ἀναπτύξεως. Ὁ ὀρεσίγαλκος εἰσεχώρησεν ὡς νόμισμα ἐλάχιστος ἀξίας.

Τὰ νομίσματα τῆς πρώτης περιόδου ἀνάγονται εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ε'. αἰῶνος π. X. Τῆς δευτέρας περιόδου (αὐτονομίας) μέχρι τῆς ὑποτάξεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸν Φίλιππον τὸν Β', βασιλέα τῆς Μακεδονίας, μέχρι τοῦ 344 ἔτους π. X.

Ἡ μακεδονικὴ ἐποχὴ περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ 347—197 π. X.

Περὶ τῶν Θεσσαλικῶν νομισμάτων ἐπραγματεύθησαν ἐκ τῶν ξένων ἐκτενῶς ἐφ' ὅσον γ' ἡμεῖς ἴσμεν, ὁ Mionnet³ ὁ Murrel⁴ καὶ ὁ Gardner⁵ ἐκτενέστερον πάντων.

Α' ΑΙΝΙΑΝΩΝ.

1) Κεφαλὴ Παλλάδος δεξιὰ· ἡ περικεφαλαία κεκομημένη διὰ τριγών. Ὅπισθεν Α'ΝΙΑΝΩΝ ΑΜΕΝΟΚΛ. Ἀνὴρ γυμνός, ὄρθιος, σκοπεύων διὰ τοῦ τόξου καὶ ἔχων τὸν ἀριστερόν βραχίονα περιβεβλημένον διὰ τοῦ ὀμοφοροῦ. Ἐν τῷ πεδίῳ δύο βέλη ἐστημένα καὶ κλάδος φοίνικος. Ἀργ. 7,52.

2) Τοῦ αὐτοῦ τύπου εἰσὶ καὶ τὰ ἐξῆς:

ΑΙΝΙΑΝΩΝ ΠΟΛΕΜ	} ἀργ.	7,30
ΑΙΝΙΑΝΩΝ ΘΕΟΤΙΜ		6,86
ΑΙΝΙΑΝΩΝ ΞΕΝΑΡΧΟΣ		7,44
Α'ΝΙΑΝΩΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ		7,58

Ἐκατὸν ὄνομα εἶχε ἴδιον σύμβολον. Ἀμεινοκλήης εἶχε κλάδον. Πολέμ. ξίφος· Θεότιμος νίκη, Ξεναρχος ξίφος καὶ βότρυον καὶ Ἀλέξανδρος κλάδον φοίνικος καὶ στέφανον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν Δραχμῶν.

Τὰ δὲ τριώβολα εἶχον κεφαλὴν ἐστεμμένην δεξιὰ. Ὅπισθεν: ΑΙΝΙΑΝΩΝ, πολεμιστὴν γυμνόν, ὄρθιον, ἔχοντα τὴν μὲν δεξιὰν χεῖρα ὀπλισμένην διὰ δόρατος, τὸν δὲ ἀριστερόν βραχίονα ὀπλισμένον δι' ἀσπίδος. Ἀργ. 2,68—2,80.

ΑΙΝΙΑΝΩΝ ΤΑΥΡΙC	} ἀργ.	2,05
— ΤΟΛΜΑΙΟC		2,32

Σημειώσεις.

- 1) Ἡρόδοτος, VII. 6.
- 2) Διόδωρος, Σικελ. XVI. 14 Ἀρποκρ. ἐν λ. Σίμος.
- 3) Mionnet, Description des médailles antiques grecques et romaines.
- 4) E. Murrel, Monnaies de Thessalie, Bull. de Corr. Hell. V. p. 285 pl. II.
- 5) Percy Gardner, Catalogue of Greek Coins, Thessaly etc. Ἐν Ἀλμυρῷ, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ 1892.

N. I. GIANNPOYLOS.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Οἱ Καρχαρία. — Λέγεται ὅτι ἀπὸ τῆς διανοίξεως τῆς σουεζίου διώρυγος οἱ καρχαρία ἀπέβησαν πολυαριθμότεροι ἐν τῇ Μεσογείῳ, πληθυνόμενοι κατ' ἔτος, καὶ ἀποτελοῦσι συνεπῶς τὸ φόβητρον τῶν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ λουμένων. Πρὸ τίνος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Φιουμῆς συναλήφθη καρχαρία, θηλυκοῦ γένους, ἔχων μῆκος πεντεκαίδεκα ποδῶν. Ἐν τῷ στομάχῳ αὐτοῦ ἀνευρέθησαν ὁ σκελετὸς αἰγὸς καὶ βραχὺς λίθος. Δύο ἄνδρες ἀπλητήθησαν, ἕνα ἐγείρωσι τὸ ἵππαρ τοῦ πλάσματος τούτου.

Ἄλλος καρχαρία διπλοῦ μεγέθους εὐρίσκειται εἰσεῖτι ἐν τοῖς αὐτοῖς ὕδασι καὶ συχνάκις παρατηρήθη τελευταίως ἐν τῷ κόλπῳ. Τὸ μῆκος 30